

## ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ АНГЛОМОВНИХ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ

*Стаття присвячена дослідженню англомовних біблійних текстів з позиції лінгвокультурології.*

Формування антропоцентричної парадигми зумовило поворот лінгвістичної проблематики до людини, її місця в культурі. У межах даної парадигми з'явилися нові напрями, "орієнтовані на культурний чинник у мові і на мовний чинник у людині" [1: 8]. Одним з таких напрямів виступає лінгвокультурологія, основним завданням якої є розкриття ментальності народу і його культури через мову.

Культура є базовим поняттям для лінгвокультурології. Її об'єктом є культурна інформація, не тільки суто національна, але і загальнолюдська, наприклад, закодована в біблійних текстах, оскільки вони є справжніми зберігачами інформації. Тексти відображають духовний світ людини і її культуру. Тексти, створені людиною, будують різні світи, відображають динаміку руху людської думки, представлену за допомогою мовних засобів.

Біблійний текст напряму пов'язаний з декількома культурами, бо він пронизаний великою кількістю культурних кодів. Тексти англомовних версій Біблії зберігають інформацію з історії (як біблійної, так і англійської того часу, коли ці версії створювалися), етнографії, національної психології, національної поведінки, тобто про все, що складає зміст культури. Лінгвокультурологічний підхід до аналізу англомовних версій Біблії в діакронії – це дослідження її історичних, і сучасних мовних фактів, відображених в англійських біблійних текстах за певний період часу, через призму духовної культури.

Лінгвокультурологія безпосередньо пов'язана також з вивченням національної картини світу, мовної свідомості, особливостей ментально-лінгвального комплексу. В цій роботі з погляду лінгвокультурології найцікавішим є порівняльно-історичний аналіз британської та американської мовних картин світу, представлених у біблійних текстах. У зв'язку з цим розглядається теорія мовної картини світу.

Теорія картини світу в лінгвістиці представлена в різних аспектах досліджень. Зіставлення ментального простору, сформованого колективно, індивідуальними концептосистемами виділяє загальну й індивідуальну картини світу в межах однієї мовної спільності. З'являється ідея міжетнічної моделі світу, узуальної картини світу та ін. [2: 83]. Учені виділяють у загальній картині світу концептуальну і мовну картини світу. Система уявлень про світ, виражений у концептах, складає концептуальну картину світу. У формуванні концептуальної картини світу особливу роль відіграє культурологічний і лінгвосеміологічний аспекти. Картина світу, що розуміється таким чином, перекликається з філософсько-антропологічними концепціями. Образи, уявлення, поняття, установки, оцінки, тобто концепти, складають концептуальну картину світу.

Мовна картина світу історично складається в буденній свідомості певного мовного колективу і відображена в мові сукупністю уявлень про світ, а також є певним способом концептуалізації дійсності. Мовна картина світу є формою об'єктивування мовної свідомості багатьох поколінь людей, носіїв якої-небудь певної мови. Вона допомагає людині орієнтуватися при сприйнятті і пізнанні світу, оскільки є сукупністю знань людини про світ, інтегрованих у якесь ціле. Основним завданням теорії мовної картини світу є вирішення питання, в чому і як впорядковані відомості про мову, а її окремі одиниці і категорії допомагають людині пізнавати світ.

Концептуальна картина світу і мовна картина світу знаходяться в тісному взаємозв'язку і складають загальну базу знань людини, основу її когнітивної діяльності. Зміни в концептуальній картині світу відбиваються в мовній картині світу. Мовну картину світу прийнято відмежовувати від концептуальної, або когнітивної, моделі світу, оскільки вона є основою мовного втілення, словесною концептуалізацією сукупності знань про світ.

Кожна етнічна мова – це ключ до самобутньої картини мовного світу, відображеної буденною свідомістю і семантикою загальнонародної мови. Національні мовні картини світу, також як і семантичні системи мов, повністю збігатися не можуть, оскільки кожний народ має свої особливості соціального і трудового досвіду. До того ж і дійсність відображається в різних мовах неоднаково через нетотожні умови матеріального і суспільного життя людей. "Саме людським чинником, тобто відношенням людини до якого-небудь предмета або явища світу на певному ступені оволодіння цим світом, а також різноманіттям світу і можливостями його сприйняття пояснюється не тільки вибір найменувань для нього, але і спосіб його опису" [3: 131]. Такий вид впливу людини на мову є феноменом первинної антропологізації мови. Феноменом вторинної антропологізації вважається вплив на мову різних картин світу людини – релігійно-міфологічної, філософської, наукової, художньої [4: 11].

Ми досліджуємо різні версії англомовних біблійних текстів, де об'єктом дослідження виступає релігійна, зокрема біблійна, мова. Біблійна мова представляється більш вузьким поняттям порівняно з релігійною. Біблійна мова – це мова, якою написані тексти Священного Писання для певного народу, тобто це народна мова, яка виконує функції профетичної мови (мови віровчення і богослужіння). У нашому дослідженні це англійська біблійна мова.

Будь-яка мова, в тому числі і релігійна, проходить певні етапи у своєму розвитку. Можна висунути гіпотезу: розвинена і досконала мова стає привабливою для жерців, священників, пророків, апостолів та інших духовних осіб, тому що дозволяє висловити найвищі аспекти духовності; розвинена і досконала мова стародавніх і релігійних текстів зберігається в чистоті і правильності вимови зберігачами записаної інформації; які оберігають її від зовнішніх впливів і не дозволяють проникати в цю мову новим словам і значенням, тим самим

сакралізує її. Вони прирікають її на "вмирання"; розвинена і досконала релігійна мова вмирає разом із зберігачами.

Динаміка розвитку релігійної мови є добре помітною в мовах, письмо яких було створено для запису релігійного змісту (ведійський, санскрит, старосврейський, араміїський, церковнослов'янський), і в мовах, які раніше володіли значною письмово-літературною традицією і були пізніше використані для запису віроучильних текстів (старогрецький, латинський, класичний арабський).

Профетичним мовам протистояли місцеві або народні мови. У міру секуляризації винятковість профетичних мов ніби зменшувалася і забувалася. Стали можливі тлумачення Писання і богослужіння на народних мовах. Іншими словами, новим мовам стали доступні функції профетичних мов – бути мовою Писання і ритуалу.

Тому видається цікавим простежити історію біблійної мови і виявити особливості її розвитку на матеріалі англомовних версій Біблії. Знайомство та аналіз наукових робіт, що стосуються різних підходів до вивчення, тлумачення біблійних текстів, які виводять на глобальні проблеми, взаємозв'язки мови і релігії, що стосуються мови та культури, дозволяють побачити той складний шлях, яким ішли лінгвісти, філологи, екзегети і герменевти, щоб наблизити просту людину до духовних знань, накопичених людством за довгі тисячоліття.

Наше дослідження біблійних текстів англійською мовою починається із встановлення причин і умов виникнення англомовних версій Біблії: King James Version (KJV), New American Standard Bible (NASB), New Century Version (NCV), Today's New International Version (TNIV). Король Яків прагне зробити Біблію такою, щоб вона була зрозумілою і близькою його народові. Тому за його наказом переписувачі переробляють останній варіант англійської Біблії таким чином: замінюють не зовсім зрозумілі слова, що не використовуються у мові, звичними словами рідної мови, а запозичені слова в тексті по можливості замінюються словами, що з'явилися в результаті розвитку рідної мови.

Біблію починають переписувати "зрозумілою мовою", без виносів і коментарів. У ній люди знаходять слова, які позначають речі, зрозумілі їх рідною мовою: 1) одяг: *raiment* (Mtth. 6:25); предмети побуту: *garner* (Mtth. 3:12), *vials* (Rev. 5:8); 3) назви інститутів влади: *common hall* (Mtth. 27:27), *Mars' hill* (Act. 17:22); 4) військові терміни: *band of soldiers* (Mtth. 27:27); 5) грошові одиниці: *a farthing* (Mtth. 5:26), *a pence* (Mtth. 18:28); 7) *міру довжини: cubit* (Mtth. 6:27), *midst* (Mtth. 14:24) і т.д. У деяких місцях замість звичайної прози була введена поетична передача відомих місць, з дотриманням сили, виразності і краси оригіналу. Король Яків, створивши Біблію, тим самим затвердив офіційну, літературну мову Англії XVII століття. Це був найважливіший "документ", написаний англійською мовою.

У середині 60-х років XX з'являється Нова Американська Стандартна Біблія. Багато епохальних подій відбулося перед її появою. Все почалося з переселення. Складалася особлива культура, що базується на європейській, але зі своїми специфічними рисами, і формувалася своєрідний характер майбутньої нації американців. Щоб усіх цих людей об'єднати, було потрібно щось, що могло б стати надбанням кожного. Тільки Біблія і віра могли допомогти в розвитку духовної єдності різномовного і різномовного населення.

До кінця XX сторіччя прогрес іде швидкими темпами. Небачений стрибок у розвитку техніки та електроніки. Темп життя людей збільшується. Зростає виробництво матеріальних благ. Америка стає однією з провідних країн світу. Перед батьками церкви знову стає завдання переробити Біблію, щоб вона стала доступною та зрозумілою всім верствам населення Америки. Біблія повинна була бути інтерпретована звичайною мовою.

Початок XXI сторіччя ознаменувався проблемами глобального масштабу. Однією з найважливіших є культурна і духовна криза. Процес глобалізації торкнувся не тільки матеріального світу, але й духовного. Однією з тенденцій сучасного розвитку культури є зближення різних типів культур і створення якоїсь стандартної її форми. Прагнення об'єднати народи на основі мовного (уніфікованого) сприйняття світу отримало назву "лінгвістична глобалізація". Культура і менталітет американського народу знову вимагають нової переробки Біблії. У текстах ми можемо знайти відзеркалення тих процесів, які відбуваються в суспільстві: на політичному, економічному, культурному, духовному та інших рівнях.

У текстах американських версій спостерігаються наступні зміни лексичних одиниць: деархаїзація (*meat – food; fowl – bird*) та депоетизація (*damsel – girl; maid – girl*). Назви британських грошових одиниць зазнали субституції: зберігалися назви римських монет (*denarius*); замінювалися американськими назвами (*dollar*); суми грошових одиниць змінюються у бік їх збільшення (*several million dollars – billions dollars*).

У версії KJV інтерпретатори використовують слово *murderer*, під якими маються на увазі таємні вбивці, оскільки слово *murder* і означає таємне вбивство. У NASB слово *murderer* замінюється словом *Assassin*, яке означає члена екстремістської групи мусульманського толку, під яким мається на увазі "гашишист". **Assassins** – (one who smokes or chews hashish) 1: one a secret order Muslims that at time Crusades terrorized Christians and other enemies secret murder committed under influence hashish [5: 30].

У версії NCV слово *Assassin* зазнає субституції словом *killer*, що позначає людину, яка вбиває. У пізній версії TNIV слово *killer* замінено словом *terrorist*. Вибір даного слова є не випадковим. Американська версія TNIV з'явилася в 2002 році, після того, як в 2001 році 11 вересня в Америці відбулася жахлива за своїми масштабами терористична акція. У цьому випадку знайшов своє відзеркалення один з екстралінгвальних чинників сучасності – терористичні війни кінця XX сторіччя і початку XXI століття, що здійснюються членами екстремістських мусульманських організацій. Під словом *terrorist* мається на увазі вже бойовик або учасник джихаду.

Таким чином, при субституції слів *murder – Assassin – killer – terrorist* відбувається підміна понять. У першому випадку відбувається заміна слова *murder* історизмом *Assassin*, а також підмінюється поняття. У другому випадку історизм замінюється словом *killer*, а субституція поняття відбувається у бік його розширення.

У третьому випадку відбувається субституція слова і підміна поняття у зв'язку з екстралінгвальними чинниками:

KJV: ...and *leddest* into wilderness four thousand men that were murderers?

NASB: ...and *led* four thousand men Assassins into wilderness?

NCV: ... and *led* four thousand killers to desert.

TNIV: ...and *led* four thousand terrorists into desert some time ago /Acts 21: 38/.

Результати проведеного дослідження дозволили зробити наступні висновки: картини світу, представлені в британській і американських англомовних версіях Біблії, не є дзеркальним відображенням один одного. Відображаючись у свідомості через різні інтерпретації, вони створюють свої концептуальні картини світу, які відображаються в мовних картинах. Відповідно, різні мовні засоби використовувалися в написанні різних англомовних версій біблійних текстів. Дослідження різних версій англомовних біблійних текстів показує, що саме релігійна мова визначає характер існуючих між ними відмінностей. Порівняльно-історичний аналіз релігійних мов, на яких висловлені тексти основних віровчень, дозволив установити основні етапи їх розвитку і виявити загальні закономірності. Мова у своєму розвитку досягла досконалості і стала засобом викладу культових текстів. Унаслідок зближення літературної мови з розмовною спостерігається спрощення релігійної мови і в результаті цього стилістична нейтралізація біблійних текстів.

Тексти Біблії, написані профетичними мовами, є закритими системами, чого не можна сказати про тексти, написані народними мовами (англійською в даному випадку). Тексти першоджерел англійською мовою (Вітхий Заповіт і Новий Заповіт) настроюються синхронно з часом і епохою, щоб бути зрозумілими сучасному на той момент часу адресату.

Біблійним текстом, як одним з видів релігійних текстів, притаманна *сакральність*, під якою розуміється деяка дистанція від утилітарної мови. Цей факт пояснюється тим, що сакральні (релігійні) тексти є закритими системами. Тексти Біблії є найяскравішим зразком закритих систем. Проте категорія сакральності в англомовних біблійних текстах зберігається тільки в ядерній лексиці, що позначає символ віри, основні релігійні дії, атрибути християнської віри і церковні атрибути, а периферійна лексика є більш рухомою і схильна до змін. Майбутній лінгвокультурологічний аналіз особливих змін такої лексики є перспективним.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
2. Селванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 148 с.
3. Фесенко И.М. Современная картина мира и ее отражение в английском языке // Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки. – 2001. – №4. – С. 130 – 132.
4. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б.А.Серебренников, Е.С. Кубрякова, В.И. Постовалова и др. – М.: Наука / АН СССР, Ин-т языкознания, 1988. – 216 с.
5. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English language. – Danbury, CT : Lexicon publications Inc., 1993. – 1248 p.
6. KJV: New Testament. King James Version. – N.Y.: American Bible Society, 1945. – 264 p.
7. NASB: New Testament. New American Standard Bible. – Wheaton: Slavic Gospel Association, 1990. – 776 p.
8. NCV: The Holy Bible. New Century Version (The Old and New Testaments). Dallas London Vancouver Melbourne: Word Bibles, 1991. – 1233 p.
9. TNIV: Today's New International Version (The New Testament). – 2002. – 371 p.

Матеріал надійшов до редакції 15.04.2006 р.

*Михайлова Е.В. Лингвокультурологический подход в исследовании англоязычных библейских текстов.*

*Статья посвящена исследованию англоязычных библейских текстов с позиции лингвокультурологии.*

*Mykhailova Ye.V. Linguo-cultural approach to studying of the English Bible texts.*

*The paper studies the English Bible texts from linguo-cultural position.*